

УДК 631.15:636.082.12

Козловська М.В., зав. сектором міжнародних проектів
Інституту агроекології та економіки природокористування НААН
Кравченко О.І., Гетья А.А., кандидати сільськогосподарських наук
Інститут свинарства ім.О.В.Квасницького НААН

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ СОТ ПРИ ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ РЕЄСТРІВ В ТОВАРНОМУ ТА ПЛЕМІННОМУ ТВАРИННИЦТВІ

В статті проаналізовано правові вимоги ЄС щодо реалізації системи ідентифікації, реєстрації і контролю переміщень тварин. Показано, що використання досвіду передових країн щодо якості та безпечності тваринницької продукції має підвищити конкурентоспроможність українського тваринництва на світовому ринку.

Постановка проблеми. В Україні проголошено створення національної системи відстеження якості тваринницької продукції, що потребує комплексного врахування вимог СОТ та ЄС. У Законі України «Про ідентифікацію і реєстрацію тварин» визначені базові механізми державного регулювання системи ідентифікації та реєстрації тварин на поліпшення безпечності тваринницької продукції в харчовому ланцюзі. При цьому, згідно з діючою секторальною угодою стосовно запровадження законодавства ЄС в харчовому секторі України, в 2010-2011 рр. планується введення системи контролю м'ясної продукції за Євровимогами, що дозволить одночасно виявити рівень відповідності національної продукції до Євровимог. Враховуючи, що в процесі інспекторських візитів представників Єврокомісії до тваринницьких підприємств України вже сформувався первинний досвід з підготовки до сертифікації в галузях птахівництва й молочного напрямку, необхідно сприяти поширенню цього досвіду та запровадженню нових систем контролю і в галузі свинарства. У цьому контексті, постає питання можливості підвищення ефективності процесів запровадження європейських ринкових вимог за рахунок своєчасного науково-аналітичного аналізу світових підходів до ринкових програм. Цей напрямок потребує залучення широкого кола науковців за різногалузевими підходами – аналітиків по світових ринках, математиків, біологів з моделювання харчових ризиків, фахівців із систем збору та обробки інформаційних потоків, регуляторних процесів тощо.

Необхідно привести у відповідність до міжнародних вимог систему ідентифікації тварин, як *передумову* забезпечення належного маркування тваринницької продукції та рівня поінформованості національних виробників, управлінських і контролюючих структур у тваринництві та ветеринарії, а також споживачів – в процесах торгівлі живими тваринами та їх продукцією, за базовими вимогами СОТ щодо стандартів Кодексу Аліментаріус та регуляторної бази ЄС.

При цьому визначається проблематика з розробки ефективних механізмів формування державної підтримки при створенні системи ідентифікації тварин в Україні, комплексно узгодженої з вимогами ЄС, та сучасної структури з оцінювання відповідності, здатної забезпечити супровід національної системи на рівні світових вимог.

Напрямки такої підтримки та етапність здійснення цих робіт повинні бути представлені шляхом *системного відстеження взаємодії процесів ідентифікації, реєстрації і контролю переміщення тварин (система I&R) з наступними процесами маркування харчової продукції.*

Таким чином, відносно вдосконалення сфери правового регулювання процесів ідентифікації, реєстрації і контролю переміщення тварин слід визначити регуляторну відповідність наявного законопроектного негачиним потребам в контексті вступу України до Світової організації торгівлі та політики сусідства і партнерства з Європейським Союзом. До цього, на наш погляд, з практичної точки зору слід визнати важливість вивчення та оволодіння позитивним досвідом США, що є не лише світовим лідером, але в багатьох аспектах і засновником системного підходу до впровадження процесів ідентифікації та реєстрації тварин на ринку харчової продукції.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. В поточний період відбувається інтенсивне обговорення нових перспектив та ризиків для аграрного бізнесу в умовах вступу України до СОТ. Розширення торгових відносин, їх глобалізація є одним з головних досягнень сучасного аграрного ринку. Світовий економічний простір, в межах якого здійснюється вільний обіг та переміщення товарів, послуг, капіталу і труда людей, служить основою процвітання країн, які об'єднуються в економічні союзи. Україна взяла на себе зобов'язання щодо приведення у відповідність системи технічного регулювання з європейською, що визначено низкою законодавчих та правових актів [1].

Використання досвіду передових країн щодо якості та безпечності тваринницької продукції та застосування його в Україні має підвищити конкурентоспроможність українського тваринництва на світовому ринку, але за умов виконання наступних умов: запровадження контролю за здоров'ям тварин, здоров'ям стада, безпекою продуктів харчування, розвинення системи нагляду за племінними програмами, точними даними про число та якість тварин, кількість господарств і їхніх власників. Ветеринарні бази даних повинні бути узгодженими з базою даних I&R. Національна база даних I&R має бути сумісна з іншими національними базами даних і з аналогічними системами в інших країнах. При цьому вона повинна відповідати певним регуляторним вимогам, а також рекомендаціям ЄС по програмному забезпеченню для систем ідентифікації тварин, реєстрації стада і контролю переміщень, з можливістю подальшого доповнення системи параметрами моніторингу суспільної охорони здоров'я. Структурні та методичні підходи до створення національної системи контролю тваринництва в Україні має бути погоджені офіційним чином з відповідними структурами Європейського органу з безпечності харчової продукції, за вимогами та ЄС [2, 3, 4, 5, 6].

Методика досліджень. Для визначення шляхів створення в Україні національної системи електронних реєстрів в товарному та племінному тваринництві нами було вирішено проаналізувати досвід країн Європейського Союзу та США.

Результати аналізу. У законодавстві ЄС існує вимога ідентифікації і реєстрації великої рогатої худоби, овець, свиней, кіз і коней. Для продажу усеред-

ині Співтовариства велика рогата худоба повинна супроводжуватися паспортом на додаток до необхідного сертифікату здоров'я та ідентифікуватися подвійними вушними бірками. Останнім часом в Співтоваристві активно запроваджується система ідентифікації худоби для овець і кіз за допомогою електронних приладів. Базові цілі ідентифікації тварин такі:

- локалізація і відстежування тварин для ветеринарних цілей, що є критично важливим аспектом для контролю інфекційних захворювань;
- можливість оперативного контролю продуктів з метою забезпечення здоров'я суспільства.

Застосування запроваджені в ЄС системи не обмежується певною інфраструктурою в кожній країні. Крім юридичної бази, запровадження вимагає добре розробленої стратегії, ретельного планування і ритмічної взаємодії відповідних організацій і учасників. Система ідентифікації, реєстрації і контролю переміщення тварин, може ідеально використовуватися в якості ядра інтегральної системи, яка може включати ветеринарний нагляд, питання розведення тварин і маркетингу м'ясної продукції. Доступ до бази даних забезпечується через систему паролів, так що будь-яка юридична особа або учасник може скористатися тільки специфічними, призначеними для його цілей даними.

Стандарти I&R повинні розроблятися разом з:

- уніфікованими стандартами реєстрації господарств;
- уніфікованим і унікальним методом – включаючи нумерацію – ідентифікації тварин;
- реєстрацією тварин у центральній базі даних;
- реєстрацією народжень, переміщень, загибелі і забоїв;
- реєстрацією ветеринарних і ринкових процесів.

Система I&R в ЄС допомагає запровадженню стратегії контролю захворювань і зоонозів за категоріями, важливими для охорони здоров'я, згідно з переліком А і В Office International des Epizooties (OIE) [Міжнародного центру по дослідженню епізоотій]. Виділяємо такі два напрямки дії системи контролю здоров'я тварин:

- система нагляду за племінними програмами та виплатою субсидій;
- формування програм щодо розведення великої рогатої худоби і виплати субсидій потребують точних даних про число та якість тварин, господарств і власників.

Ця система є платформою для інших інформаційних систем регулювання аграрного сектору та ветеринарних служб, зокрема, контролю здоров'я стада, обліку надоїв молока або схеми розведення тварин.

Цілі бази даних можна описати таким чином:

- забезпечити реєстр новітніми даними про всі ферми, стада, тварин, власників і пастухів;
- забезпечити записи, пов'язані зі всіма народженнями, смертями, забоями, переміщеннями;
- забезпечити реєстрацію всіх засобів ідентифікації, переданих фермерам;
- забезпечити оперативну інформацію про стан здоров'я кожної тварини, епізоотичний стан кожного стада і ферми;
- сприяти сертифікації тварин для переміщення (у системі торгівлі країни і на експорт);
- прослідити переміщення тварин у разі спалаху захворювання;

– забезпечити необхідні дані для маркування м'яса, з вказівкою походження тварини і за потреби – спеціальних характеристик стосовно системи її вирощування;

– забезпечити новітні базові дані (відносно господарств, стад, окремих тварин), а також забійних підприємств та маркетингових структур, які можна внести в інші бази даних, наприклад, служби селекції;

– надати дані для програм з виплати субсидій, з метою превенції обману;

– надати фермеру можливість зареєструвати його ферму та одержувати аналітичні дані в режимі реального часу;

– оперативно представляти статистичні дані до Урядових установ.

Ветеринарні події (перевірки, вакцинації, лікування, спалахи захворювань, дані спостережень за захворюванням, стан здоров'я стада) повинні бути пов'язані з даними про ферми і окремих тварин. Тому ветеринарні бази даних повинні бути узгодженими з базою даних I&R. Аналогічна ситуація для інших систем сільськогосподарських даних, наприклад, для бази даних селекції і розведення тварин або бази даних обліку надоїв молока.

Дуже важливо, щоб національна база даних I&R була сумісна з іншими національними базами даних і з аналогічними системами в інших країнах; при цьому вона повинна відповідати певним регуляторним вимогам, а також рекомендаціям ЄС по програмному забезпеченню для систем ідентифікації тварин, реєстрації стада і контролю переміщень, з можливістю подальшого доповнення системи параметрами моніторингу суспільної охорони здоров'я. Програмне забезпечення повинне відповідати наступним вимогам:

– крупна централізована база даних, доступна в режимі реального часу з малим часом відгуку (наприклад, Oracle або еквівалентне);

– повністю реляційна система управління базою даних, що забезпечує захищений на багато користувачів доступ через Інтернет до всіх дистанційно зареєстрованих користувачів на території, в якій можна легко обмінюватися даними з іншими національними базами даних, наприклад, з базами даних існуючого виробництва великої рогатої худоби і обліку надоїв молока;

– облік в тій же базі по видах та породах тварин;

– необхідно передбачити можливість розширення обліку спалахів захворювання, моніторинг фармацевтичних препаратів і типів ветеринарних подій (перевірки, вакцинації, лікування);

– сучасний інструмент ідентифікації господарств і стада на основі карти, переважно з можливістю ГІС (геоінформаційної системи);

– повне дослідження з будь-якої встановленої дати минулого і майбутнього окремої тварини і стада, відновлення руху стада в певні дні, включаючи контакти тварин і споріднених тварин/стад;

– автоматичне розмежування по індивідуальних тваринах, стадах, географічним областях і генеалогічних лініях, на підставі стану здоров'я тварини і ветеринарних послуг.

Оскільки база даних є повністю операційною (реєструються всі дані переміщень), паспорти видаються тільки для продажу і експорту. Паспорт підтверджує – як і ветеринарний сертифікат – що продаж є законним. Уповноважені польові служби можуть перевірити реєстр ферми, якщо потрібно. Записувані в базу даних ветеринарні події повинні супроводжуватися основними результатами лікування тощо.

Збиральні центри і бійні звичайно висилають свої повідомлення (тварина прибула і вибула, тварина прибула і забито) за допомогою електронних засобів зв'язку, як групові дані або через Інтернет.

Всі процедури повинні бути описані в узагальненому керівництві. Інформацію необхідно надати усім зацікавленим сторонам, в оперативному режимі. Щоб розробити і упровадити систему, на місці повинні виконуватися визначені основні елементи:

– повинна бути визначена та уповноважена компетентна служба, здатна розробити стратегію, план упровадження і нагляду за системою. Необхідно забезпечити взаємодію з відповідними органами влади;

– необхідно розробити і прийняти законопроект для забезпечення правових зобов'язань різних сторін відносно надання інформації і участі в системі.

У таблиці 1 приведений перелік основних регуляторних актів стосовно вимог Співтовариства по ідентифікації жуйних тварин і свиней.

Таблиця 1.

Законодавство ЄС по ідентифікації

Напрямки	Корови	Свині	Вівці/Кози
Основні умови внутрішньої торгівлі	Директива 64/432		Директива 91/68
Особливі вимоги стосовно ідентифікації	Регламент 1760/2000; Директива 64/432	Директива 92/102	Регламент 21/2004
Правила упровадження	Регламент 911/2004 Регламент 1082/2003 Регламент 494/98 Регламент 2680/99 Декрет 2001/672 Декрет 2007/28 Рішення Комісії 509/99 Декрет 2004/764 Регламент 644/2005 Регламент COM/2005/0009	Декрет 2000/678	Ухвала Комісії 2005/597, Ухвала Комісії 2005/617

Грунтуючись на визнаних світових підходах до нормативно-правового забезпечення діяльності систем ідентифікації та реєстрації тварин в країнах ЄС, слід визнати за необхідне визначення в законопроекті «Про ідентифікацію і реєстрацію тварин» механізмів державного регулювання щодо задекларованого впливу системи ідентифікації та реєстрації тварин на поліпшення якості та безпечності тваринницької продукції в харчовому ланцюзі.

На виконання цього завдання, необхідно привести у відповідність до міжнародних вимог структуру інформаційного забезпечення системи ідентифікації тварин, а також методику обробки інформації в загальнонаціональній системі моделювання ризиків (НАССР), в т.ч. як передумови забезпечення належного маркування тваринницької продукції та рівня поінформованості національних виробників, управлінських і контролюючих структур в тваринництві та ветеринарії, а також споживачів – в процесах торгівлі живими тваринами та їх про-

дукцією. Ці структурні та методичні підходи повинні бути погоджені офіційним чином з відповідними структурами Європейського органу з безпеки харчової продукції, за вимогами та ЄС.

При цьому визначається проблематика з розробки ефективних механізмів формування державної підтримки:

– при розробці структури інформаційного забезпечення системи ідентифікації тварин в Україні, комплексно узгодженої з базовими вимогами СОТ (регуляторні акти ЄС стосовно СФС та стандарти Кодексу Аліментаріус);

– при формуванні нового напрямку діяльності Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України;

– акредитованої за національними та європейськими вимогами структури з оцінювання відповідності, здатної забезпечити супровід та акредитацію національної системи ідентифікації та відстеження якості харчової продукції на рівні світових вимог.

Напрямок такої підтримки та етапність здійснення цих робіт повинні також бути представлені шляхом системного відстеження взаємодії процесів ідентифікації, реєстрації і контролю переміщення тварин (система I&R) з наступними процесами маркування харчової продукції, статистичного обліку, а також формування мережі контролер-асистентів і створення системами збору та обробки інформації за мети реалізації Закону «Про племінну справу в тваринництві».

Формування ефективних механізмів підтримки створення національної системи ідентифікації тварин повинне бути комплексно узгодженим з вимогами ЄС. Це дозволить вітчизняним структурам управління та оцінювання відповідності, а також виробничим асоціаціям, розпочати побудову первинної ланки регулювання якості та безпеки тваринницької продукції в харчовому ланцюзі, й приступити до визначення еквівалентності національних процедур контролю безпеки тваринницької продукції за вимогами ЄС та Угоди про санітарні й фітосанітарні бар'єри СОТ. До того ж, країнами ЄС та США, в комплексі з процесами ідентифікації та реєстрації тварин, інтенсивно розробляються питання маркування, на основі ідентифікації, птишиної та аквапродукції, в структурі загальних механізмів аграрної політики, системи регулювання ринкових процесів, збору статистичної інформації та сфери безпеки харчової продукції (див. додатки 1-3), що не має ніякого правового вираження у вітчизняній правовій базі (де ринок, зокрема, визначається лише як місце для торгівлі продуктами).

Суспільна довіра до м'яса і м'ясних продуктів потребує, щоб виробничий ланцюжок був прозорим і відкритим для регулюючих заходів, визнаних для міжнародної торгівлі тваринами, а також м'ясом і м'ясними продуктами.

З огляду на викладене вище, суттєвого доопрацювання потребують також навчальні програми з підготовки та перепідготовки дорадчих служб України з питань менеджменту та маркетингу в тваринництві.

Але провідним організаційним та науковим питанням при цьому визначається створення національного Технічного Комітету зі стандартизації по питаннях аграрної електроніки, що поєднує усі моменти з аналітико-математичного моделювання як популяційних процесів в тваринництві, що ґрунтуються на об'єктивних показниках автоматизованого обліку в доїльних залах.

Висновки. Використання досвіду передових країн щодо якості та безпеки тваринницької продукції має підвищити конкурентоспроможність українсько-

го тваринництва на світовому ринку. Треба запровадити контроль за здоров'ям тварин, здоров'ям стада, безпекою продуктів харчування, розвинути систему нагляду за племінними програмами, точними даними про число та якість тварин, облік надоїв молока, кількість господарств і їхніх власників. Ветеринарні бази даних повинні бути узгодженими з базою даних I&R.

Дуже важливо, щоб національна база даних I&R була сумісна з іншими національними базами даних і з аналогічними системами в інших країнах; при цьому вона повинна відповідати певним регуляторним вимогам, а також рекомендаціям ЄС по програмному забезпеченню для систем ідентифікації тварин, реєстрації стада і контролю переміщень, з можливістю подальшого доповнення системи параметрами моніторингу суспільної охорони здоров'я.

Необхідно привести у відповідність до міжнародних вимог структуру інформаційного забезпечення системи ідентифікації тварин, а також методику обробки інформації в загальнонаціональній системі моделювання ризиків (НАССР), в т.ч. як передумови забезпечення належного маркування тваринницької продукції та рівня поінформованості національних виробників, управлінських і контролюючих структур в тваринництві та ветеринарії, а також споживачів – в процесах торгівлі живими тваринами та їх продукцією. Ці структурні та методичні підходи повинні бути погоджені офіційним чином з відповідними структурами Європейського органу з безпечності харчової продукції, за вимогами та ЄС.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Волівач В.О., Руденко Ю.В. Міжнародний комітет з обліку тварин // Теорія і практика ринків. – 2009. – №1. – С. 43-50.
2. Гуменний В., Козловська М. Нормативні передумови вступу до СОТ // Тваринництво України. – 2009. – № 7. – С. 36-38.
3. Гуменний В.Д., Козловська М.В., Кравченко О.І. Вимоги СОТ до аграрного ринку, проблеми ідентифікації тварин // Бюлетень Інституту свинарства ім. О.В.Квасницького / Свинарство. – Вип. 57. – 2009. – С. 26-32.
4. Гуменний В.Д., Козловська М.В., Кравченко О.І. Методологія формування національної системи виробничого та ринкового контролю якості продукції тваринництва й збереження біологічного різноманіття. В умовах СОТ // Науково-технічний бюлетень №102 / Інститут тваринництва УААН. – Х., 2010. – С.262-268.
5. Касянчук В.В., Козловська М.В., Козловська А.В. Аналіз досвіду країн-членів СОТ з формування національної системи ідентифікації тварин // Теорія і практика ринків. – 2009. – №1. – С. 30-42.
6. Пішолка В.А., Гуменний В. Д., Козловська М.В., Волівач В.О., Омельчук О.Р. Проблеми адаптації нормативно-правової бази України до законодавства Європейського Союзу // Тваринництво України. – 2005. – № 12. – С. 2-4.

Козловская М.В., Кравченко О.И, Гетья А.А. Использование опыта стран – членов ВТО при формировании национальной системы электронных реестров в товарном и племенном животноводстве.

В статье проанализированы правовые требования ЕС относительно реализации системы идентификации, регистрации и контроля за перемещением животных. Определено, что использование опыта передовых стран относительно качества и безопасности животноводческой продукции должно повысить конкурентоспособность украинского животноводства на мировом рынке.

M.V.Kozlovskaya, O.I.Kravchenko, A.A.Getya. The use of an experience of countries – members of WTO at the formation of national system of electronic registries in commodity and pedigree stock – breeding.

The legal demands of EU relatively a realization of an identification system, a register and a control for the movement of animals were analysed in the article. It was determined that the use of an experience of advanced countries relatively a quality and a safety of live – stock production must increase the competitive ability of Ukrainian stock-breeding on the world market.

УДК 636.4:636.084:0018 (Бондаренко)

Чехлатий О.М., старший викладач
Полтавська державна аграрна академія

ВНЕСОК О.П. БОНДАРЕНКА У РОЗВИТОК НАУКИ ПРО ГОДІВЛЮ СВИНЕЙ

У статті розкриваються основні напрямки наукової діяльності в галузі годівлі свиней видатного вченого, основоположника зоотехнічної науки в Україні О.П. Бондаренка. Показана його роль як організатора та безпосереднього виконавця вперше здійсненого в Україні наукового системного підходу до годівлі свиней, значний внесок у розвиток та становлення вчення про годівлю.

Постановка проблеми. Професор О.П. Бондаренко, вважаючись одним із основоположників зоотехнічної науки в Україні, перш за все широко відомий серед науковців, що вивчають проблеми племінного свинарства. Менше висвітленими у широкому загалі є наукова діяльність вченого у галузі годівлі сільськогосподарських тварин, його науковий внесок в розвиток вчення про годівлю свиней. Для більш повного та об'єктивного висвітлення основних напрямків його наукової діяльності, внеску в загальний розвиток еволюції знань про годівлю свиней і